

*CARTA A LA SENYORA
CARME FERRI AGULLÓ*

Batista Sabater Merades
Hort de la Gaia del Reclau
Partida del Banyador
43550 - Uldecona

18 d'octubre de 2007

Sra. Carme Ferri Agulló
Carrer Maragall
03660 - Novelda

Estimada Carme,

El cas és que aquesta carta t'arriba amb quaranta anys de retard. La veritat, hi ha moltes coses que jo t'hauria d'explicar, potser massa. Tantes que no sé ni per on he de començar. En primer lloc t'ho prego, llegeix-me i, si pots, excusa'm o almenys sigues indulgent. Perdona'm per aquest llarg silenci, que de cap manera tu no mereixies i que en qualsevol cas ha estat massa llarg. Cert és el meu desig que quan rebes aquestes lletres et trobes “com una rosa d'abril” i “que et ponguen totes”.

Salutacions, totes dues, que no t'han de sorprendre gens ni mica. Les manllevo i me n'apropio, com ja hauràs endevinat i és del tot evident, d'aquelles tan amistoses i cordials amb què se t'adreçava cada matí, només veure't, Rosa Labèrnia. Aquell belluguet de dona, tan graciosa, que sempre t'escometia amb un caramull sobreixent de paraules amables —si en vols més, para un cabàs— com si les tragués a mans plenes d'un recull de cançons infantívoles o d'un joc de nines, vestidets i cabassetes: —T'estimo molt fileta.

I tu sempre li contestaves.

—Fins on m'estimes, Roseta?

—Fins al cel; fins al cel de les cucullades!

Em refereixo ara al seu paradís, que jo m'imaginava aleshores ple de tota beutat i meravella. I recordo la Rosa, tan fidel i solitària. De vegades una mica esquerpa amb els estranys, tant els externs com les visites. Sempre vestia esclata i endreçada com la qui més, neta com una plata. Àdhuc en la vellúria, mantenia aquella carona de fruita llargament assaonada. Un color de pell de poma del ciri groc, ben madura a la fi de l'estiu. De vegades mig esbossava l'expressió de xiqueta entremaliada, però a la fi inofensiva. Tots els dies feiners baixava de la Raval (de Sant Joan del Pas) amb el cotxe de línia, l'Estrella, una vetusta carraca anglesa de l'empresa de Froilan Jaques, que, en aquells anys de tantes privacions i d'autarquia, engegaven cada vegada giravoltant una robusta manovella, amb algun risc i amb no poques dificultats. Cobria el servei de la Poble de Benifassà a Vinaròs, i cada matí arribava a la plaça de l'església, com si s'ho tinguessen aparaulat i ajustat de per vida. En el precís moment que les campanes es deixondien i s'espolsaven les darreres gotes de l'aiguatge i saludaven tothom a cor què vols, mig enjogassades, encara tremoloses i del tot solemnes. Mentre assenyalaven certes i, amb tota contundència, desgranaven, marcaven les nou del matí.

Rosa, baixava sempre, ull viu, la primera i empenia el camí com si l'acassessen, sense poder-se desfer mai ni dels esbufecs ni de les gonies, corrinyant com una perdiueta novella pels rostolls escassos de l'agost, arribava a casa vostra. Després de donar-te complidament el bon dia, es passava ja tot el temps enmig de tràfecs i cantant tonades infinites que s'esmunyien o s'escolaven una darrere l'altra per entremig de les girades dels llençols, de les bugades esteses al terrat al cop del sol. O trafegant a la cuina, entremig dels plats i les cassoles de l'escuranda. O per les estances del primer pis, on tenien la post de planxar i la sala alcova. I així, obrant com una formigueta parant només el temps just, fins a mitja tarda, a l'hora de tornar-se'n a casa, al Rajoler de la Raval.

Allò que sempre em va cridar més l'atenció d'aquella dona era la roba, perquè fins a darrera hora vestí aferrada, sense cap concessió, a un dol del tot estricte —i al meu entendre massa rigorós— que no era altra cosa que la seua particular protesta. La memòria del record viu i present pels morts d'aquella guerra, que li desferen i endolaren per sempre més la vida.

Absències que, al ple del dia, li enfosquiren el paisatge i li truncaren tants de projectes, tantes il·lusions, a la flor dels seus vint-i-dos anys. En definitiva, una queixa, una gruixuda pinzellada aviada a tots els vents per les desgràcies, la desfeta i la desolació d'aquella maltempsada que se li emportà en només divuit mesos els tres hòmens cabdals de la seua vida. El pare, un rajoler de raça, que tenia la mà trencada a fer estalls a les bòviles de Traiguera i als rajolars de Tortosa. A qui volien i valoraven a tot arreu. També el germà, un traginer molt eixerit, que aquells anys es delia per comprar-se una moto per a poder anar a la Miliana quan li abellís, a festejar. I, finalment, el promès, un noi d'un mas veí que només esperava que passés aquella nuvolada per a poder-se casar amb ella. Als tres hòmens se'ls endugué la tempesta aquella que en la nostra joventut encara surava pertot arreu, feréstega i asfixiant, en l'atmosfera.

Amb Rosa Labèrnia potser us lligava encara una parentiu remot, família llunyana. Almenys a ella li hauria agradat molt. I jo l'entenc perfectament, aquest sentiment de pertinença a una nissaga, en una persona que s'ha quedat tota sola sense voler-ho, i que ha esdevingut la darrera del seu llinatge en aquest món.

La relació de parentiu seria, com ella mateixa referia, molt pretèrita. Tan llunyana, que en tot cas remuntarien el seu origen a més de set o vuit generacions enrere. Ella repetia que la seua “babaragüela” era cosina de la “rabiagüela” de la teua mare. Que ho sabia molt ben sabut. Perquè els avant-passats tenien un bocinet de terra a les parets del morerar on ella, encara en aquell temps, acudia adesiara a conrear-hi, com bonament podia, les borrhaines, els pèsols i els espinacs. Un trosset que, en temps dels iaïos, els havien partit entre les dues branques de la família per la mitat exacta. Sempre en

treia conversa, d'aquella sorteta, que és un bancal de mitja barcella de terra, partit pel mig per una filera de lloses enormes. Però, al safareig, l'aljub i el rafal que hi havia en una punta, hi tenien dret d'ús tots els dilluns de l'any els de l'altre costat. Els propietaris nominals eren els teus avis. Però mai del món no havien arribat ni a carregar-se-la ni a prendre'n possessió, d'aital propietat...

I avui, quan ja han passat tants anys d'aquells dies, encara recordo Rosa Labèrnia, amb els ulls sovint humits, el davantal impecable, la cara de pa redó tou, tot just desenformat, o de Pepa de ral. Les seues sortides, de vegades tant ocurrents i molt sovint inesperades. Proveïda com estava d'un finíssim sentit de l'humor, quan menys t'ho esperaves esclatava en aquelles rialles tan clares o iròniques, que contrastaven, i de quina manera!, amb la severitat del dol rigorós de tota la seua vestimenta. Al remat, encara que alguna vegada esbufegués i remugués, si se li contrariaven o esbiaixaven els seus plans a l'inici de la faena, només posar-s'hi era com si oblidés qualsevol enuig. I, a la fi, us ajudava en les tasques més diverses de la llar, de molt bon grat i amb totes les seues forces. Sempre tenia una taleca de paraules i frases i expressions, totes per a tu. Una vegada vaig sentir que t'adreçava un compliment que mai no ho he pogut oblidar:

—Sempre seràs mallol!

Tots els anys, l'acollíeu a casa vostra quan tot just passat l'estiu de Sant Martí s'anunciava propera l'arribada del més cru de l'hivern. A tocar de la setmana dels barbuts (sant Antoni, (sic) sant Sebastià (en altres indrets esmenten a sant Maür) i sant Pau. Quan ja vénen els tres germans (Moc, Moquilla i Amagamans), acompanyats de la boira gebradora, de la rosada i de tot el parament. I ja, finalment, no quedava cap més remei que encendre l'estufa o els brasers i posar al llit tots els abrigalls. S'hi quedava i ja no se'n tornava fins a mitjan maig. Avui em queda el dolç record del to d'aquelles paraules tan amistoses que tothora et prodigava Rosa Labèrnia. Les recordo ara i me les apropio totes. Vindrien a ser el mateix que si en un retorn als millors anys de la nostra amistat i joventut, et digués:

—M'alegraré de saber que aquests anys has estat molt feliç i que totes les qüestions personals, a més de les projeccions professionals, t'han anat molt i molt bé.

I vull deixar-te clar que n'estic molt d'averkonyit —no sé si te'n pots arribar a fer el càrrec— pel fet que avui t'escric i trenco un silenci que va començar aquell mateix dia fatídic que va deixar a corre-cuita la nostra vila. Quan traslladaren amb caràcter de summa urgència el teu pare. Sense cap explicació, només que amb una ordre, una comunicació molt lacònica de l'autoritat ferroviària:

“Senyor Felicià Ferri, per necessitats del servei se'l destina a l'estació de Morvedre a partir de l'endemà de rebre la present notificació.”

Mai no vaig arribar a saber, ni crec que ningú de la vila ho sabés del cert, si aquell trasllat es podia interpretar com un correctiu o si es tractava d'un guardó. O si tot plegat fou fruit només de l'atzar. Si en realitat freturaven els serveis del teu pare, un ferroviari d'una pulcritud professional extrema i d'una competència fora de dubte, que per això fou reclamat a prestar un servei imprescindible en un altre lloc. El trasllat, però, fou tan precipitat i inapel·lable, tant d'avui per a demà, que gairebé no us donà ni temps d'acomiar-vos com calia —i com sens dubte us hauria agradat— dels amics i del parents.

En qualsevol cas, fos com fos, ha estat massa llarg aquest mutisme meu que, de cap de les maneres, ni tu ni els teus pares no us mereixíeu. El fet que avui, després de tanta aigua com ha caigut, m'adreço a tu per primera vegada, t'ho podries arribar a prendre com un gran atreviment per part meua. Sobretot després d'haver-me estat tota la vida sense dir-te res ni xufa. I ara se m'acut escriure't i em despenjo —ves per on, quina casualitat!, diràs— a demanar-te un favor, a sol·licitar-te un ajut i, al capdavall, potser encara et vindré amb exigències donant-te presses i corredisses, perquè el temps empeny. Amb tanta novetat, enrenou, sarabastall i tropell, tu podries ben bé arribar a pensar:

—Mira per on es despenja aquest galifardeu desmemoriat i conveniencer de Merades. Ara, després d'anys i panys, i només per demanar-me un favor que, en tot cas, a ell li

sortirà ben segur de franc i que, a mi, a més del perill de poder quedar-me amb les anques batudes, és ben cert que de fill canonge no me'n farà cap i que, en el millor dels casos, ni cinc de calaix.

“—O sia que l'agosarat em demana una cosa que a mi ni m'hi va ni m'hi ve. I al damunt encara em farà anar amb gones i em tocarà córrer com si m'acacessen.”

“—Certament, Merades, no et conec. Això és una manera de fer que no t'escau ni et pertoca gens ni mica, perquè s'assembla molt a la dels que sovint acostumen a actuar a tall de pocavergonya.”

Prou que me'ls sé, tots els arguments que pugues esgrimir. I massa que em dolen. És del tot cert que en tota aquesta llarga rastellera d'anys, d'ençà que vas desaparèixer sobtadament i a la impensada de la nostra vida, en tot aquest enfilall de temps mai no m'he adreçat a tu. Encara que cada dia t'he tingut al pensament. Tampoc no t'he felicitat per la teua onomàstica. La memòria sempre curulla de festes memorables i de ressonàncies marineres. D'aquelles lluminoses tardes a les Cases, ran de la mar, a la vora de les barques i dels tirets dels pescadors de llagostins. I amb aquelles dones que diligents i d'esma apanyussaven les xarxes a preu fet, a pressa feta. Ni tampoc per Nadal —“*in excelsis Deo*”— que tant s'hi escau, ni que siga una vegada l'any, per a recordar els amics escampats arreu del món. Ni mai de la vida no t'he comunicat els natalicis i les defuncions que s'alternen a totes les cases, ni res del món. És del tot cert, que no tinc ni cap justificació, ni cap excusa, ni cap pretext. I prou que ho lamento.

No obstant m'adreço a tu esperançat, acaramullat i àdhuc sobreeixint de la confiança que em dóna la teua bondat, mil vegades contrastada per la meua pròpia experiència. Però per damunt de tot apel·lo a la nostra antiga amistat. I no ho dic pel fet d'haver vingut totes les setmanes durant tants d'anys a portar-vos a casa la plaçada, que això seria prou anecdòtic i del tot irrellevant —encara que jo aquest moment encisador sempre l'esperava amb candeletes—, em refereixo a una altra cosa que té molt a veure directament amb un dels moments més valuosos de la meua vida.

M'anima sobretot el fet d'haver pogut ésser el teu ballador l'any que vas ser elegida pubilla de la festa major.

No sé per a tu què va significar aital experiència. Per a mi ha estat, sens dubte, el moment més brillant de la meua, d'altra banda ben escassa, vida social.

No et pots arribar a imaginar, en aquests darrers quaranta anys, la quantitat de vegades que, referint-se a aquest moment puntual, m'ha arribat a empaitar l'Escolà Ros. Sempre a darrera hora, com un recordatori a l'estil de somni persistent i porfidiós. De vegades com si s'esdevingués la meua ombra, sovint ben inoportuna. Però ara ja no tant, perquè és a tocar del lllindar del centenari i ja no es mou gairebé gens de casa.

Sempre m'emprenia amb les mateixes sòries. De fet, cada vegada que em veia, vingués o no a col·lació, representava la seua funció amb petites variacions. De vegades sense cap mirament. D'una faïçó del tot impertinent, sempre inoportuna, sovint intempestiva. Fos encaçant-me a la sortida d'un vetllatori del carrer Ample, o mentre esperava tanda a la barberia de Minguet lo Cluc. O en el moment de carregar un viatge d'adob a la Cooperativa...

De vegades la movia en llocs molt inconvenients. No em va deixar mai de petja. Encara l'any passat, el dilluns de Pasqua, per darrera vegada, quan me'l vaig ensopegar davall dels perxes i em va tornar un cop més amb les tramoies i solfes de sempre. Te les reproduiré ara fidelment.

LA COMEDIADA DE L'ESCOLÀ ROS

Cançoner. Com si fos l'actuant major d'una escenificació de la qual ell seria al mateix temps el guionista, el narrador, el monologuista i l'actor principal.

Com si ara mateix el veiés!

Matisava totes les paraules. Accentuava molt exagerat totes les exclamacions, marcava unes pauses llarguíssimes, ornant-les amb uns lents i molt estudiats esgrims, cuidava l'entonació, forçava la veu per a traure'n registres diversos, què sé jo!